

#GOEDINERFGOED

Archeologienota Sint-Lievens-Houtem – Hoogbavegemstraat 14-16

Deel 3: Programma van Maatregelen

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be

Projectcode – 2019F171

Colofon

Projectcode 2019F171

Archeologienota Sint-Lievens-Houtem – Hoogbavegemstraat 14-16

Opdrachtgever

AGENCE DE VILLE BVBA

Hoogstraat 31

9620 Zottegem

Uitvoerder

Goed in erfgoed Comm. V.

Adolf Baeyensstraat 134G

9040 Sint-Amandsberg

BTW BE 0524.709.028

© 2019 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Goed in erfgoed Comm. V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Programma van maatregelen.....	4
1. Beschrijvend gedeelte	4
1.1. Administratieve gegevens	4
1.2. Aanleiding vooronderzoek	5
2. Gemotiveerd advies.....	5
2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek	5
2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site.....	5
2.3 Impactbepaling van de geplande werken	6
2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering.....	6
3. Programma van Maatregelen	6
3.1 Vraagstelling	6
3.2 keuze onderzoeksstrategie	7
3.3 plan van aanpak.....	9
3.3.1. Voorwaarden voor de sloop	9
3.3.2. Proefputten	9
3.3. Criteria voor onderzoekshandelingen die niet uitgevoerd moeten worden	12
3.4. Criteria bereiken onderzoeksdoel.....	12
3.5. competenties uitvoerder	12
3.6. deponering	13
3.7. Afwijkingen ten aanzien van de CGP.....	13

Programma van maatregelen

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

Initiatiefnemer	AGENCE DE VILLE BVBA Hoogstraat 31 9620 Zottegem
Projectcode	2019F171
Sitecode	SLH-HBS-2019
Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan	nvt
Erkend archeoloog	Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
Locatie projectgebied	Hoogbavegemstraat 14-16 9520 Gent
Bounding box	xMin,yMin 181734.5306, 114136.5335: xMax,yMax 181859.7406, 114238.3825
Oppervlakte percelen	6854.61m ²
Kadaster	Sint-Lievens-Houtem, Afdeling 2, Sectie A/Bavegem , nr. 382A; 200P; 198C; 202M; 200M; 200V; 198B
Termijn onderzoek	14/06/2019-20/06/2019
Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek
Onderdeel archeologische zone	Nee
Verstoorde zones	Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
Topografische kaart	Deel 2, figuur 1
Kadasterkaart	Deel 2, figuur 2

1.2. Aanleiding vooronderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

1.3 Resultaten bureauonderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

2. Gemotiveerd advies

2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

De voorgelegde archeologienota betreft de neerslag van een archeologisch vooronderzoek op basis van bureauonderzoek. Elk vooronderzoek op het terrein met of zonder ingreep op de bodem was niet mogelijk omwille van de huidige bebouwing en het actuele landgebruik (zie Verslag van Resultaten). De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leveren voldoende informatie om aan te tonen dat het potentieel tot kennisvermeerdering hoog moet worden ingeschat. Bijkomend vooronderzoek met ingreep op de bodem is noodzakelijk om dit potentieel terdege in te schatten.

2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site

Het assessment gebaseerd op een combinatie van landschappelijke, archeologische en historisch-cartografische data wijst op een hoog archeologische potentieel van het projectgebied. Het projectgebied situeert ten noorden van de dorpskern van Bavegem, een dorp dat al een oorsprong kent in de 10de eeuw. Het vroegste kaartmateriaal (medio 18de eeuw) toont de aanwezigheid van een hoevecomplex in relatie tot meerdere vijvers. Een deel van deze hoeve is in zijn 18de-20ste eeuwse vorm nog bewaard ter hoogte van huisnummer 16. Mogelijk gaat het om een exploitatie te linken aan de Sint-Baafsabdij. Het projectgebied biedt dus kans op sporen van deze hoeve zoals afgebeeld op het oudste kaartmateriaal of van een middeleeuwse voorloper van deze vroegmoderne hoeve. Ook sporen uit vroegere perioden zijn niet uit te sluiten.

Er moet rekening gehouden worden met verstoring eigen aan antropogene invloed uit bouwactiviteit de laatste twee eeuwen. Om de bewaringstoestand ten gronde te evalueren is bijkomend vooronderzoek met ingreep op de bodem vereist.

2.3 Impactbepaling van de geplande werken

De impact is groot. De impact is groot. De geplande werken voorzien de sloop van de bestaande gebouwen en de nieuwbouw van drie meergezinswoningen. Gebouw A, B en C hebben een gezamenlijke footprint van 1131 m². De gebouwen kennen een ringfundering tot op de vorstvrije grond met daartussen een gewapende vloerplaat. De totale opbouw van de vloer bedraagt +/- 40cm waarbij het huidige vloerniveau behouden blijft. De vorstrand gaat tot op een diepte van +/- 80 cm. Gebouw B wordt voorzien van een kelder met een oppervlakte van zo'n 720 m² wat een afgraving impliceert tot op een diepte van 3,35 m onder het huidige maaiveld. Elk van de gebouwen is voorzien van een liftkoker van 1,8 op 1,9 m. De diepte van uitgraving varieert van 1,4 m (gebouw A) over 1,6 m (gebouw C) tot 4,75 m (gebouw B). Voor elk van de gebouwen wordt een septische put voorzien in de zone tussen de nieuwbouw en de Hoogbavegemstraat. Voor elk van de gebouwen wordt een regenwaterput in infiltratiebekken voorzien in zone tussen en achter de gebouwen. Langs de straatkant wordt over een oppervlakte van 553m² een nieuwe waterlatende verharding voorzien in functie van 17 parkeerplaatsen en toegangspaden. Voor de opbouw van de verharding mag gerekend worden aan een diepte van +/- 40 cm.

2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel op kennisvermeerdering is groot. Het projectgebied heeft een hoog archeologisch potentieel en de bewaartoestand is mogelijk goed. Daartegenover staan de geplande werken met een grote impact op de bodem. De spreiding van de geplande werken biedt de mogelijkheid om tot de nodige ruimtelijk inzichten te komen die tot kennisvermeerdering kunnen leiden.

3. Programma van Maatregelen

3.1 Vraagstelling

Het bureauonderzoek leverde onvoldoende informatie aan om een afdoende inschatting te maken van: (i) de aan of afwezigheid van archeologisch erfgoed in de bodem; (ii) de aard en datering van dit erfgoed; (iii) de bewaringstoestand van dit erfgoed. Gezien uit het bureauonderzoek wel voldoende potentieel op kennisvermeerdering blijkt, wordt een vervolgonderzoek geadviseerd om bijkomend informatie te verzamelen die kunnen leiden tot het afbaken van eventuele advieszones voor verder onderzoek.

De voornaamste onderzoeksvragen met betrekking tot het verdergezet vooronderzoek zijn:

- Zijn er sporen of structuren aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Op welke diepte bevinden deze sporen zich?
- Is er sprake van een complexe stratigrafie?
- Hoe zijn de sporen of structuren verspreid over het projectgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand binnen het projectgebied een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Meer specifiek: kan de occupatie in verband worden gebracht met de bredere dorpsontwikkeling van Bavegem?
- Meer specifiek: kan de occupatie in verband worden gebracht met de aanwezigheid van de Sint-Baafabdij in Bavegem tijdens de middeleeuwen en daarna?
- Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte spoordensiteit?
- Kunnen er een zones afgebakend worden waar een opgraving al dan niet wenselijk is?
- Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel opgraving?

3.2 keuze onderzoeksstrategie

Bij de keuze voor onderzoeksstrategie werd de topografische ligging, de bodemgesteldheid en de aard van de te verwachten sporen samen in acht genomen. Voor de te hanteren onderzoekstechnieken is de Code van Goede Praktijk van toepassing. Onderstaande tabel presenteert een schematische voorstelling van de afweging van de verschillende onderzoekstechnieken:

Tabel 1 Schema met afweging van de verschillende onderzoeksstrategieën conform hoofdstuk 5.3 van de Code van Goede Praktijk.

	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	
<i>Geofysisch onderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	De kans op interferentie is te groot gezien de huidige inrichting van het projectgebied en omgeving

<i>Veldkartering</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Terrein is bebouwd en verhard
<i>Landschappelijk booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot.
<i>Verkennd archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Waarderend archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Proefsleuven en proefputten</i>	Ja	Ja	Ja	Ja	Proefsleuven en proefputten kunnen meer duidelijkheid geven over aan- of afwezigheid van sporensites en de bewaartoestand. Om praktische en economische redenen is deze onderzoeksstrategie het meest aangewezen. Voorkeur gaat uit naar proefputten gezien de kans op complexe stratigrafie.
<i>Proefputten in functie van steentijdsites</i>	Ja	Nee	Ja	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.

Geofysisch onderzoek en veldkartering werden overwogen als onderzoeksstrategieën, maar niet weerhouden omdat ze weinig of niets zullen bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De kans op bewoningssporen uit de prehistorie is zeer klein. Daarom wordt er geen gericht landschappelijk, verkennend en waarderend booronderzoek voorzien.

Gezien het potentieel voor sporensites wordt voor de evaluatie van het projectgebied een vooronderzoek met ingreep in de bodem onder de vorm van proefputten geadviseerd. Dit geeft de kans om de mogelijk complexe stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones in kaart te brengen. Deze strategie wordt geacht wetenschappelijk en economisch gezien de meest efficiënte methode om de vragen die uit het bureauonderzoek volgen te kunnen beantwoorden.

3.3 plan van aanpak

3.3.1. Voorwaarden voor de sloop

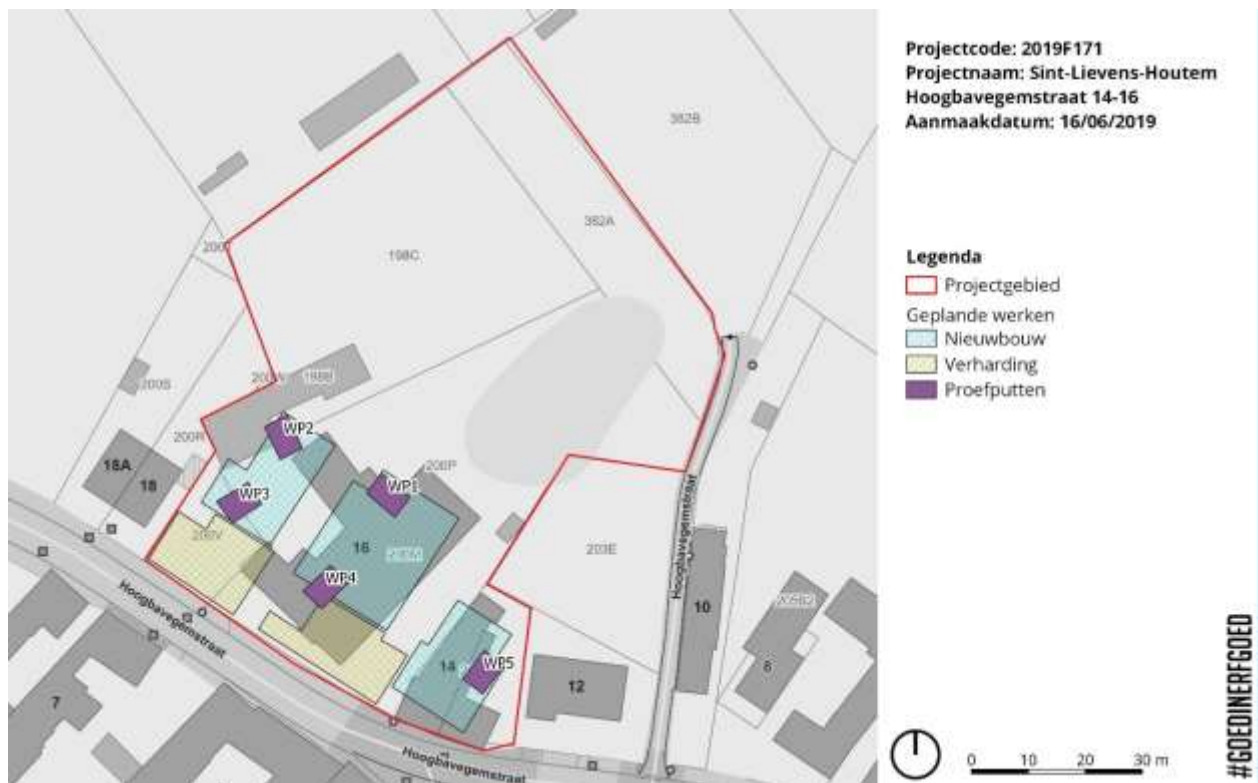
Het vooronderzoek met ingreep in de bodem kan pas van start gaan wanneer de huidige constructies zijn gesloopt. Dit gebeurt onder de volgende voorwaarden:

- De sloopwerken voorafgaand aan het archeologisch vervolgonderzoek beperken zich tot het maaiveld. Bij de afbraak wordt gestreefd op een minimale impact op de ondergrond.
- Vloerplaten en ondergronds constructies worden enkel verwijderd onder begeleiding van een erkend archeoloog. Bij de afbraak wordt gestreefd op een minimale impact op de ondergrond.
- Indien nodig geacht door erkend archeoloog, gebeurt de afbraak van de ondergrondse structuren pas na de uitvoer van het vooronderzoek met ingreep op de bodem. Sommige structuren zoals de aanwezige historische kelders kunnen essentieel bij de interpretatie van eventueel ondergronds archeologisch erfgoed.
- Indien de erkend archeoloog het nodig acht worden bovengrondse of deels bovengrondse structuren voor de sloop eerst grondig gedocumenteerd en geregistreerd. We denken hierbij voornamelijk aan de bestaande historische kelders die mogelijk in relatie staan tot het ondergronds archeologisch erfgoed.

3.3.2. Proefputten

+/- 2200 m² van de oppervlakte van 6854.61m² wordt verstoord door de geplande werken. We adviseren de aanleg van in totaal 5 proefputten goed voor een oppervlakte van 120 m² op een te evalueren gebied van +/- 2200 m². In totaal wordt zo een dekkingsgraad van bij benadering 5,5 % van het te onderzoeken terrein bereikt. Hoewel bij landelijke sites wordt

gestreefd naar een 12,5% dekingsgraad bij een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven, is dit in deze situatie, een context met complexe stratigrafie, niet haalbaar en wenselijk. Enerzijds zit men met een groter grondverzet en dus –stockage doordat men dieper dient uit te graven, anderzijds is het doel van de proefputten een stratigrafische opbouw van het plangebied te verkrijgen, eerder dan een horizontaal ruimtelijk inzicht te verwerven.

Figuur 1 indicatief voorstel voor de aanleg van proefputten geprojecteerd op het hedendaags kadaster (©geopunt)

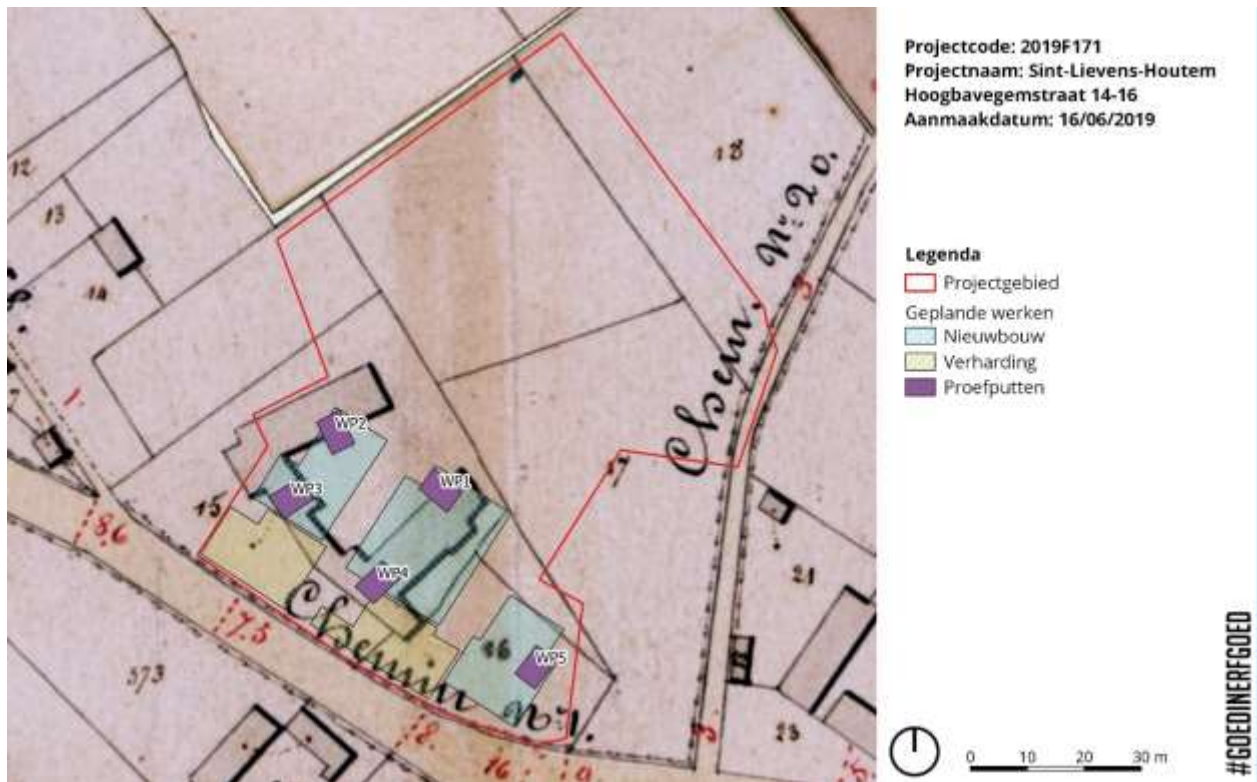
De proefputten situeren zich ter hoogte van de geplande werken met meeste impact: (i) de zone van de nieuwbouw, (ii) de zone van de verharding. Tegelijkertijd werd er bij het inplannen van de proefputten rekening gehouden met de locatie van het historisch hoevecomplex zoals vastgesteld op het historisch kaartmateriaal.

De vijf proefputten meten telkens 6 m bij 4 m.

- WP1 situeert zich ter hoogte van de oostelijke dwarsvleugel van de historische hoeve
- WP2 situeert zich ter hoogte van de westelijke dwarsvleugel van de historische hoeve
- WP3 situeert zich op het westelijk deel van de hoofdvleugel van de historische hoeve
- WP4 situeert zich op het oostelijk deel van de hoofdvleugel van de historische hoeve, waar de hoofdvleugel aansluiting vindt met de oostvleugel

- situeert ten oosten van de historische hoeve en is gericht op eventuele erfstructuren en het historisch vijvercomplex

De proefputten werden zodanig gesitueerd dat zowel het interieur als exterieur van de historische structuur kan geëvalueerd kan worden. Aandacht kan gaan naar oudere fasen in het muurwerk, historische occupatielagen en fundering, alsook archeologische structuren die de historische hoeve vooraf gaan. WP4 en WP 5 situeren zich ter hoogte van de 20ste eeuwse bebouwing en laat toe de impact hiervan op eventueel archeologisch erfgoed te evalueren.

Figuur 2 indicatief voorstel voor de aanleg van proefputten geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen(1843-1845) (©geopunt)

Het hierboven beschreven proefputtenplan is opgemaakt op basis van de bureaustudie en gaat uit van een ideale onderzoekssituatie. Zo is er geen rekening gehouden met de aanwezigheid van eventuele kelders, gas- en waterleidingen, riolering of andere nutsinstallaties. Het plan is dan ook indicatief en de situering en oriëntatie van de proefputten kan op pragmatische wijze bijgestuurd worden in functie van een maximale gegevenswerving. Wijzigingen aan het plan worden gemotiveerd in het verslag van resultaten van het onderzoek.

In de proefputten wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau in zoverre dat deze niveaus zich bevinden binnen de diepte van de impact van de geplande werken. Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond uitgevoerd, opnieuw in zoverre dat de natuurlijke ondergrond zich bevindt binnen de diepte van de impact van de geplande werken.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gescheiden bewaard naast de put. Het dichten gebeurt volgens de originele bodemopbouw zodat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand aan de start van het veldwerk.

Voor verdere richtlijnen en technische bepalingen verwijzen we naar de Code van Goede Praktijk.

3.3. Criteria voor onderzoekshandelingen die niet uitgevoerd moeten worden

Indien in bepaalde zones afdoende is vastgesteld dat de ontgraving ter plekke uitsluitend gebeurt in verstoorde of recente lagen (opgebracht en/of verstoord), dient deze zone niet verder onderzocht te worden. De inschattingen met betrekking tot de aard en omvang van verstoringen en de aanwezigheid van recentere lagen gebeurt in het veld door de erkend archeoloog.

3.4. Criteria bereiken onderzoeksdoel

Het onderzoeksdoel wordt bereikt wanneer de onderzoeksvragen in de mate van het mogelijke beantwoord te worden.

3.5. competenties uitvoerder

De dagelijkse uitvoering van de opgraving ligt in handen van:

- 1 erkend archeoloog met ervaring stadsarcheologie en middeleeuwse en/of vroegmoderne sites met complexe stratigrafie (min. 5 door OE goedgekeurde onderzoeksrapportages)
- 1 assistent-archeoloog met ervaring stadsarcheologie en middeleeuwse en/of vroegmoderne sites met complexe stratigrafie (min. 2 door OE goedgekeurde onderzoeksrapportages)

Indien de densiteit van de sporen hoog is en extra mankracht nodig is, kunnen de veldwerkleider en de assistent-archeoloog bijgestaan worden door veldtechnici zonder competentievereisten.

Bij het onderzoek wordt indien nodig een aardkundige betrokken die instaat voor het onderzoeken, interpreteren, en registreren van de aardkundige aspecten van het archeologisch onderzoek. De duur en frequentie van de inzet hangt af van de vastgestelde bodemprofielen en de aangetroffen archeologische vindplaatsen.

Om het archeologisch vondstmateriaal kwaliteitsvol te behandelen en te bewaren wordt indien nodig ook beroep gedaan op een conservator. De conservator coördineert het geheel van conservatiehandelingen die binnen het onderzoek gesteld worden. Indien nodig komt de conservator ter plaatste voor advies of gespecialiseerde handelingen. De conservator heeft ervaring met de behandeling van aardewerk en metaalvondsten uit verschillende periodes. Indien bij het onderzoek van het vondstenensemble specialistische kennis vereist is, wordt een materiaaldeskundige betrokken bij het onderzoek. Dit kan zowel tijdens het veldwerk als tijdens de verwerking.

3.6. deponering

Data en vondsten, maw het archeologisch ensemble is eigendom van de opdrachtgever. Na onderzoek kan dit ensemble in overleg met de opdrachtgever opgenomen worden door een erkend erfgoeddepot, indien dit voor de regio aanwezig is. Indien nodig kan een ander depot worden gezocht of kan een afspraak worden gemaakt met het uitvoerende archeologische bedrijf met betrekking tot de opslag van het archeologische ensemble.

3.7. Afwijkingen ten aanzien van de CGP

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk van Goede Praktijk